

Особливості впливу психологічних характеристик юнаків і дівчат різних вікових груп на формування потреби у досягненні успіху

Тетяна Круцевич
Оксана Марченко

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

У статті розглянуто аспекти гендерного підходу у фізичному вихованні школярів.

Мета: вивчення впливу психологічних характеристик особистості школярів різних вікових груп на формування потреби у досягненні.

Матеріал і методи: дослідження проводилось з контингентом школярів 3–11 класів. Загальна кількість респондентів склала 628 осіб (юнаків – 282; дівчат – 346), з яких 126 респондентів (97 юнаків і 29 дівчини) займаються певним видом спорту. Було використано стандартизоване тестування за методикою S. Vet "Маскулінність – фемінність", тест і опитувальник Ю. М. Орлова "Потреба в досягненні", методи математичної статистики.

Результати: вивчено рівень потреби у досягненні успіху школярів різних вікових груп, проведено визначення гендерного типу особистості респондентів. Визначено взаємозв'язок між рівнем потреби у досягненні успіху школярів та особливостями їх психологічної статі.

Висновки: виявлено відмінності у рівнях потреби у досягненні успіху юнаків і дівчат різних вікових груп, які займаються та не займаються спортом. Показано необхідність розгляду гендерного підходу у фізичному вихованні не з точки зору гендерної політики надання рівних прав чоловіків і жінок, а з точки зору вивчення їх психосоціальних особливостей для створення адекватних організаційно-методичних умов в процесі фізичного виховання.

Ключові слова: школярі, юнаки, дівчата, фізичне виховання, гендерні відмінності, маскулінність, фемінність, андрогінність, потреба у досягненні.

Вступ

Активна суспільна трансформація, що відбувається нині в Україні, докорінно змінює усталені способи життєдіяльності, морально-етичні норми та ідеологічні конструкції, що їх визначають. Цей процес характеризується значними змінами в різноманітних сферах економіки, культури, науки й освіти. Особливо суттєві перетворення простежуються в системі освіти загалом й у фізичному вихованні, зокрема, в якому активніше виявляються ідеї гуманізації [1; 6; 10].

Останніми роками вітчизняні вчені здійснили суттєвий прорив у царині теоретичного осмислення гендерних проблем. Уже накопичений великий фонд наукових знань у філософії, історії, соціології, психології, праві, лінгвістиці тощо. Розглядаючи проблеми фізичного виховання молоді крізь призму гендеру, українські та зарубіжні вчені наголошують на взаємозв'язку гендерного та особистісно-орієнтованого підходів як основи гуманізації освітньо-виховного процесу [1]. Зауважимо, що гендерна проблематика у сфері фізичної культури і спорту на сьогодні не надто поширена: практично немає згадок про неї в нових програмах і підручниках для середньої та вищої професійної освіти, рідко зустрічаються спеціальні курси в школах і університетах.

Питання гендеру вже неможливо ігнорувати, не ризикуючи здатися недостатньо професійним викладачем, адміністратором або вченим. Їх включення до змісту гуманітарних дисциплін відповідає вимогам сучасного рівня освіти [13]. Незважаючи на те, що гендерна тематика належить до нової сфери наукового знання і дуже повільно охоплює академічне середовище, існує достатня кількість науково-педагогічної літератури, яка, з огляду на свою

значущість, може бути використана нами як фундамент для сучасних досліджень у галузі проблеми, яка вивчається. Таким чином, здійснюючи аналіз науково-педагогічної літератури, ми в своєму науковому пошуку спираємося як на надбання в галузі фізичної культури, педагогіки та психології в контексті організації освіти та виховання дітей, підлітків та молоді у процесі їхньої гендерної соціалізації, так і на сучасні гендерні теорії, що розкривають цілий комплекс проблем, пов'язаних із впровадженням гендерної рівності у суспільстві взагалі та в молодіжному середовищі, зокрема. Той факт, що чоловіки відрізняються від жінок не тільки за фізіологічними характеристиками, але і за низкою психологічних рис характеру, відомо на рівні буденної свідомості вже досить тривалий час [3]. Фахівці фізкультурно-спортивної науки не одне десятиліття займаються вивченням потреб, мотивів та інтересів у сфері фізичної культури різних груп населення [7–10]. Однак у контексті нашого дослідження ці поняття мусять розглядатися як складники системи ціннісних орієнтацій особистості, які детермінують формування фізичної культури людини й соціуму. Потребам у структурі ціннісних орієнтацій відведено центральне місце. Категорія "потреба" вживається для проведення паралелі між визнаними і фактичними цінностями. За точним зауваженням Л. С. Рубінштейн, людина має потребу в чомусь, що перебуває поза нею [14]. Людські потреби можуть задовольнити не всі матеріальні і духовні цінності, відповідно, людина орієнтується на ті з них, які є суб'єктивно значущими [12]. Ціннісні орієнтації, пов'язані з потребами, визначають характер поведінки і спрямованість діяльності школярів, стимулюють їхню загальну і пізнавальну активність [15].

Аналіз реальної практики засвідчив, що на сьогодні не існує продуктивного досвіду процесу впровадження ген-

дерного підходу у фізичному вихованні школярів і відбувається дещо стихійний розвиток гендерних досліджень за межами цілеспрямованого керованого педагогічного впливу [7–9; 17; 19]. Це потребує пошуку науково обґрунтованих теоретичних положень про можливості впливу на цей процес у ході навчальної та виховної діяльності, обумовлюючи актуальність обраної нами теми дослідження. Також у доступній літературі ми не знайшли наукових праць, які вивчали вплив психологічних характеристик юнаків і дівчат на формування потреби досягнення у віковому та гендерному аспектах, що і обґрунтовує актуальність нашого наукового дослідження.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконується в рамках теми, затвердженої Міністерством освіти і науки України: шифр 1.2 Ф. "Історичні та організаційно-методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді", № держреєстрації 0117U002386.

Мета дослідження: вивчення впливу психологічних характеристик особистості школярів різних вікових груп на формування потреби у досягненні.

Матеріал і методи дослідження

Дослідження здійснювалось з контингентом школярів 3–11 класів з доведенням репрезентативності вибірки. Загальна кількість респондентів склала 628 осіб (юнаків – 282; дівчат – 346), з яких 126 респондентів (97 юнаків і 29 дівчини) займаються певним видом спорту (плавання, баскетбол, волейбол, атлетична гімнастика, боротьба, тхеквондо). Решта школярів відвідують тільки заняття з фізичного виховання. Результати досліджуваних стратифікувались відповідно віковим періодам фізіологічного розвитку дітей і біологічної статі. Достовірність різниці між окремими результатами вираховувалась на рівні надійності $p < 0,05$ до $p < 0,1$, що свідчить про можливість їх врахування при розробці практичних рекомендацій для вчителів фізичної культури, а також для подальших інтерпретацій.

Методи дослідження – аналіз науково-методичної літератури, тест – опитувальник Ю. М. Орлова "Потреба в досягненнях", опитувальник С. Бем (BSR), методи математичної статистики.

Результати дослідження

Мотивація до спортивної діяльності базується на біологічних і соціальних чинниках, а також на факторах визначених людиною потреб. Для кращого розуміння причин, які стимулюють діяльність школярів у сфері фізичної культури і спорту, ми проаналізували не тільки мотиви, цільові установки, які задовольняються у сфері фізичної культури і спорту, а рівень потреби у досягненнях успіху юнаків і дівчат.

Потреба в досягненні характеризується загальним прагненням до постійного пошуку способів поліпшення як якісних, так і кількісних показників [20]. Таким чином, можна припустити, що більшою мірою досягають успіху ті школярі, в яких сильніше розвинена потреба в досягненні.

За результатами проведеного тесту встановлено, що рівень потреб у досягненні з віком стає вище у юнаків, ніж у дівчат (табл. 1). Натомість, у дівчат він з віком знижується. Визначено, що найбільша кількість дівчат, які мають

високий рівень потреби у досягненні успіху, припадає на 6-ий та 8-ий класи (29,6% та 27,7% відповідно), юнаків – на 10-ий та 11-ий класи (25,0% та 26,8% відповідно). Дівчат з низьким рівнем потреби у досягненнях виявилось більше, ніж юнаків, окрім хлопців, які навчаються у 3-му класі (31,0%) та юнаків 8-го (30,9%). Вивчаючи вікові особливості потреби у досягненнях школярів, виявлено, що з віком дівчат з низьким рівнем потреб у досягненні стає більше, юнаків – менше.

Таблиця 1
Рівень потреби в досягненні успіху школярів 3–11 класів

Клас	Стать	Високий		Середній		Низький	
		п	%	п	%	п	%
3	х	6	20,69	14	48,28	9	31,03
	д	2	8,00	20	80,00	3	12,00
5	ю	2	9,52	18	85,71	1	4,76
	д	11	20,75	38	71,70	4	7,55
6	ю	15	30,00	31	62,00	4	8,00
	д	16	29,63	38	70,37	0	0,00
7	ю	2	5,88	27	79,41	5	14,71
	д	0	0,00	32	82,05	7	17,95
8	ю	8	14,55	30	54,55	17	30,91
	д	15	27,78	33	61,11	5	9,26
9	ю	20	22,22	60	66,67	10	11,11
	д	10	18,18	39	70,91	6	10,91
10	ю	3	25,00	9	75,00	0	0,00
	д	2	13,33	10	66,67	3	20,00
11	ю	11	26,83	27	65,85	3	7,32
	д	14	21,54	42	64,62	9	13,85

Порівнюючи рівень потреби у досягненні успіху респондентів, які займаються та не займаються спортом, визначено, що серед дівчат-спортсменок не виявилось тих, хто має високий рівень потреб у досягненні успіху (табл. 2). Дослідженням встановлено, що всі вони мають середній рівень потреби у досягненнях. Також нами виявлено, що низький рівень потреб у досягненні мають у своїй більшості дівчата, які не займаються спортом. Варто зазначити, що юнаки, які мають низький рівень потреб у досягненнях, у своїй більшості також не займаються спортом.

Таблиця 2
Рівень потреби у досягненні (респонденти, що займаються спортом), %

Клас	Стать	Високий	Середній	Низький
8–9	ю	22,58	67,74	9,68
	д	0,00	100,00	0,00
10–11	ю	37,50	57,50	5,00
	д	0,00	100,00	0,00

Вивчаючи рівень потреби у досягненні успіху школярів різних вікових груп, на першому етапі нашого дослідження ми стратифікували тільки за статевими ознаками. Але, на наш погляд, формування мотивації до рухової активності та цінностей фізичної культури також може залежати від гендерних особливостей юнаків і дівчат. І фізична культура, безумовно, може бути одним із засобів гендерної соціалізації школярів. Тому, отримані дані потребують

окремих, додаткових досліджень про вплив психологічної статі на рівень потреби у досягненні успіху, що може суттєво вплинути на формування мотиваційних пріоритетів школярів до занять фізичною культурою і спортом.

Наступним кроком у нашому дослідженні було визначення гендерного типу особистості респондентів. Для вирішення даного питання, було проведено стандартизоване тестування за методикою Сандри Бем "Маскулінність – фемінність". Запропонований нею опитувальник (BSR) – один з найбільш використовуваних у науці інструментів для вимірювання того, як людина оцінює себе з точки зору гендера [2]. Тест Сандри Бем розглядає маскулінність та фемінність не як альтернативи, а як незалежні якості. Маскулінний тип характеризується найбільшою виразністю таких якостей особистості, як незамінність, наполегливість, власність, схильність до захисту власних поглядів, схильність до ризику, аналітичний склад мислення, віра у себе, самодостатність. Фемінінному типу особистості більшою мірою притаманні такі якості, як сором'язливість, ніжність, віддаленість, співчуття, здібність втішати, сердечність, м'якість, довірливість та любов до дітей. Андрогінному типу особистості приблизно у рівному ступені притаманні маскулінні та фемінінні якості та риси характеру, що виявляються у поєднанні традиційно чоловічих і жіночих характеристик в одній людині [2].

Застосувавши методику С. Бем, було з'ясовано, що "чистих" психологічних типів, що визначають маскулінність і фемінність, серед наших респондентів виявилось невелика кількість. Переважна більшість юнаків і дівчат, незалежно від віку, мають IS андрогінного типу особистості. Серед 332 юнаків – 93,7% мають показник IS андрогінного типу. Тільки 5,2% юнаків мають гендерну ідентичність маскулінного типу та 1% – характеристики фемінінного типу. Серед 360 дівчат – 71,8% віднесені до андрогінного типу особистості, 28,2% – до фемінінного, маскулінні характеристики мають 1,1% дівчат. Враховуючи загальні дані, які було отримано при визначенні основного індексу IS респондентів, та факт того, що переважна більшість школярів була віднесена до андрогінного типу особистості, задля більш детальної інформації нами вперше було проведено кластерний аналіз параметру IS тесту "Маскулінність – фемінність". За його результатами було отримано три кластери, які відображають у повній мірі всі

значення досліджуваного параметру IS. Таким чином, до першого кластеру увійшли всі респонденти, андрогінного ($-1 < IS < 1$) психотипу. Їх кількість склала 51,02% від загальної кількості респондентів. До другого кластеру увійшли респонденти маскулінного психотипу ($IS < -1$) та респонденти андрогінного з ознаками маскулінного психотипу ($-1 < IS < -0,46$). Їх кількість склала 15,72% всіх респондентів. До третього кластеру увійшли респонденти фемінінного та андрогінного психотипу з ознаками фемінінного ($0,58 < IS < 1,86$). Їх кількість склала 33,26% опитаних респондентів. Були розглянуті групи респондентів з різним рівнем потреби у досягненні відносно попадання до відповідного кластеру (табл. 3–8). За результатами дослідження виявлено наступні відмінності та особливості взаємозв'язку між загальним рівнем потреби у досягненні школярів різних вікових груп та приналежністю їх до психологічної статі. Серед школярів 5–7 класів високий рівень потреби у досягненні мають більше юнаки ніж дівчата. У своїй більшості – це представники маскулінного психотипу. У хлопців та дівчат даного віку превалює середній рівень потреби у досягненні. У своїй більшості – це представники андрогінного психотипу. Дівчата 11–13 років з високим рівнем потреби у досягненні у своїй більшості мають фемінінні якості характеру (табл. 3, 4).

У юнаків 14–15 років збільшується кількість респондентів з маскулінним типом з 17% до 28%. Середній рівень потреб у досягненні мають юнаки з маскулінними та андрогінними якостями характеру. Високий рівень потреб у досягненні у своїй більшості притаманний маскулінним юнакам (табл. 5). У дівчат 14–15 років збільшується кількість тих, хто відноситься до маскулінного типу з 3% до 19% та зменшується кількість школярок фемінінного типу вдвічі: з 61% до 30,3%. У дівчат даного віку превалює середній рівень потреби у досягненні. У своїй більшості вони мають IS андрогінного типу. Високий рівень потреби у досягненні також у більшій мірі мають школярки з андрогінними рисами характеру, а низький – з фемінінними (табл. 6).

У старшокласників картина дещо змінюється: збільшується кількість юнаків та дівчат з високим рівнем потреби у досягненні. Юнаки – віднесені до маскулінного психотипу, дівчата – до фемінінного. Серед дівчат старших класів превалює середній та високий рівні потреби у до-

Таблиця 3
Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (хлопці, 11–13 років, n=105)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	20	18,10	13	19,12	4	22,22	3	15,79
– середній	68	64,76	44	64,70	10	55,56	14	73,68
– низький	17	17,14	11	16,18	4	22,22	2	10,53
	105	100	68	100	18	100	19	100

Таблиця 4
Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, 11–13 років, n=146)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	23	15,75	4	7,69	2	50,00	17	18,89
– середній	110	75,34	44	84,62	2	50,00	64	71,11
– низький	13	8,91	4	7,69	0	0,00	9	10,00
	146	100	52	100	4	100	90	100

Таблиця 5

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (юнаки, 14–15 років, n=145)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	28	20,00	13	15,48	10	23,81	5	26,32
– середній	94	64,14	58	69,04	27	64,29	9	47,36
– низький	23	15,86	13	15,48	5	11,90	5	26,32
	145	100	84	100	42	100	19	100

Таблиця 6

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, 14–15 років, n=109)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	24	21,10	10	18,18	6	28,57	8	24,24
– середній	73	67,89	43	78,18	11	52,38	19	57,58
– низький	12	11,01	2	3,64	4	19,05	6	18,18
	109	100	55	100	21	100	33	100

сягненнях. У своїй більшості вони мають IS андрогінного та фемінінного типу (табл. 7, 8).

Висновки / Дискусія

Аналіз різноманітних наукових позицій вказує на те, що останнім часом у науці прийнято чітко розмежовувати конституціональні та соціокультурні аспекти в розрізненні чоловічого та жіночого, пов'язуючи їх з поняттям статі. Щодо розмежування понять "стать" і "гендер", то варто зазначити, що перше поняття – це біологічна відмінність між чоловіком і жінкою, в той час коли гендер – це соціальна [5]. Гендер відрізняється від статі, оскільки представляє собою задані характеристики особистісної поведінки, компонентів та не є однорідним утворенням. Визнання за фемінінністю та маскуліністю, як особистісними характеристиками незалежності та можливості поєднання в одній людині, дозволило відійти від біологічного протиставлення чоловічого та жіночого та перейти до статево-рольових типів [19]. Звернемося до результатів авторитетних наукових розвідок з цієї проблеми. За спостереженнями Е. П. Ільїна, потреба в руховій активності у хлопців вища, ніж у дівчат. Причому на уроках фізичної культури, викремлюючи учнів 1–11 класів із високим, середнім та низьким ступенями рухової активності, він виявив високоактивних саме серед хлопців, а низькоактивних – серед дівчат [5]. Як ілюструють дані І. В. Грошева, позитивне ставлення школярів до занять спортом із віком дещо знижується, але не дуже істотно, що надає право твердити про стійкий інтерес до занять спортом упродовж усього періоду навчання [4]. Більшість психологів, які вивчають генезис психологічної статі, констатують статево-рольові вподобання вже на другому році життя. Без сумніву, з віком ці вподобання суттєво розвиваються й поглиблюються у представників обох статей. На підтвердження цього покликаємося на висновки І. Г. Келишева, котрий, вивчаючи зацікавленість школярів загальноосвітніх навчальних закладів уроками фізичної культури, окремими фізичними вправами та різними видами спорту, виявляє ряд тенденцій. Зокрема, він вказує на залежність позитивного ставлення до уроків фізичної культури від віку: у старшокласників воно помітно знижується. Особливо яскраво це виражено у дівчат [4]. Вивчаючи мотив досягнення у

чоловіків і жінок, Д. Спенс і Р. Хельмрах зосередилися на трьох сферах – удосконаленні, змаганні й досягненні результату. При аналізі студентської вибірки вони виявили, що в жінок домінує мотивація щодо досягнення результату, а в чоловіків – удосконалення і змагання. В інших групах випробовуваних (атлети, бізнесмени, психологи) відмінності між чоловіками і жінками у мотивації щодо досягнення результату і вдосконалення були нижчими, але от щодо змагальності – залишилися статично значущими. Учені також помітили, що в чоловіків мотив змагання значно вищий, ніж у жінок [4.]. Досліджуючи психосоціальну адаптацію особистості дівчини-підлітка, О. Мілякова відмічає, що потреба у досягненні є однією із опорних потреб у комплексі фундаментальних потреб людини: саморозвиток – самоствердження – самоповага, ефективний розвиток якої визначає рівень психосоціальної адаптації. Науковець підкреслює, що потреба у досягненні проявляється як прагнення до змагання із самим собою у досягненні більш вагомих результатів, як загальне прагнення від поліпшення в усіх сферах діяльності до переживання успіху в будь-якій діяльності, яка є значущою для особистості [11]. Отже, у результаті теоретичного аналізу соціологічної та психолого-педагогічної літератури, за результатами наукового експерименту доведено, що у віковому аспекті між рівнями потреби у досягненні успіху юнаків та дівчат існують досить суттєві розходження. Це свідчить про вікові зміни у цільових установках та потребах, завдяки яким школярі досягають власної життєвої мети. Вперше було проведено кластерний аналіз параметру IS тесту С. Бем "Маскуліність – фемінінність" та встановлено гендерні відмінності у рівні потреби у досягненнях школярів різних вікових груп. За результатами дослідження виявлено особливості взаємозв'язку між загальним рівнем потреби у досягненні школярів різних вікових груп та приналежністю їх до психологічної статі. Також було проведено порівняльний аналіз рівню потреби у досягненнях успіху між школярами, які займаються та не займаються спортом.

Таким чином, підводячи підсумки вищезазначеного, слід зауважити, що дослідження гендерних особливостей та відмінностей у сфері фізичної культури і спорту є підґрунтям для систематизації даних щодо гендерного підходу у фізичному вихованні, визначенню лімітуючих

Таблиця 7

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (юнаки, 16–17 років, n=53)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	14	26,42	4	12,90	7	43,75	3	50,00
– середній	36	67,92	26	83,87	7	43,75	3	50,00
– низький	3	5,66	1	3,23	2	12,50	0	0,00
	53	100	31	100	16	100	6	100

Таблиця 8

Рівень потреби у досягненні успіху респондентів згідно психологічного типу (дівчата, 16–17 років, n=80)

Класифікація рівнів	n	%	IS андрогінного типу		IS маскулінного типу		IS фемінінного типу	
			n	%	n	%	n	%
– високий	16	20,00	5	15,15	1	100,00	10	21,74
– середній	52	65,00	25	75,76	0	0,00	27	58,70
– низький	12	15,00	3	9,09	0	0,00	9	19,56
	80	100	33	100	1	100	46	100

і стимулюючих факторів, що впливають на формування індивідуальної фізичної культури осіб з різними ознаками психологічної статі. Отримані результати надають нам право стверджувати про те, що задля формування певної стратегії залучення учнівської молоді до систематичних занять фізичною культурою, вивчаючи потреби, інтереси, мотиви, ціннісні орієнтації у сфері фізичної культури, їх ставлення до рухової активності, не можна орієнтуватися тільки на один з показників біологічної чи психосоціальної

системи, необхідно врахування не тільки фізіологічних, та морфо-функціональних особливостей школярів, але і весь комплекс біосоціальних ознак особистості, впроваджуючи гендерний підхід у процес шкільного фізичного виховання.

Подальші наші дослідження будуть направлені на визначення гендерних особливостей у формуванні ціннісних орієнтацій юнаків і дівчат у сфері фізичної культури і спорту.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматись таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список використаної літератури

1. Агеева, В.П., Кобелянська, Л.С., Скорик, М.М. (ред.) (2004), *Основи теорії гендеру*, К. І. С., Київ.
2. Бем, С. (2004), *Линзы гендера: Трансформация взгляда на проблему первенства полов*, Москва.
3. Берн, Ш. (2001), *Гендерная психология*, пройм-ЕВРОЗНАК, СПб.
4. Грошев, И.В. (2003), "Половые признаки личности как основа индивидуально-психологических различий", *Социальная психология XXI столетия. В 2-х томах, Т. 1.*, Козлова, В.В. (ред.), Ярославль, С. 189-191.
5. Ильин, Е.П. (2007), *Дифференциальная психология мужчины и женщины*, Питер, СПб.
6. Караваева, Е.Л., Сахаев, Б.Т., Бозтеева, С.Ж. (2007), "Психолого-педагогическое сопровождение гендерного развития молодежи", *Теория и методика физической культуры*, № 2, С. 101-106.
7. Круцевич, Т.Ю., Марченко, О.Ю. (2016), "Проблемы гендерного похода в физическом воспитании", *материалы Международного научного конгресса "Спорт. Олимпизм. Здоровье"* (Кишнев, 5-8 октября 2016.), Государственный университет физической культуры и спорта, Кишнев, Том 1, С. 233-240.
8. Круцевич, Т.Ю., Марченко, О.Ю., Захарченко, М.О. (2017), "Врахування гендерного підходу в процесі занять з фізичного виховання учнівської молоді", *Міжнародна науково-практична конференція "Фізична культура і спорт: досвід та перспективи"*, Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, березень (43. 1), *Молодий вчений*, № 3.1, С. 180-183.
9. Круцевич, Т.Ю., Пангелова, Н. (2017), "Фізичне виховання як соціальне явище", *Теорія і методика фізичного виховання*, Олімп. л-ра, Київ, Т. 1, С. 40-58.
10. Марченко, О.Ю. (2014), "Особливості гендерної ідентичності у школярів різного віку", *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, № 1, С. 37-41.
11. Милькова, Е. (2016), *Психосоциальная адаптация личности девочки-подростка в системе адекватного потребностно – мотивационного содержания физической культуры: диссертация*, Кишневский государственный институт физической культуры, Кишнев, 268 с.
12. Орлов, Ю.М. (1976), "Потребности и мотивы учебной деятельности студентов медицинского вуза", *Проблемы оптимизации учебного процесса. Сборник научных трудов*, ММИ им. И.М. Сеченова, Москва.
13. Родоманова, С.С. (2007), *Социально-педагогические проблемы гендерных отношений в спорте: диссертация*, Санкт-Петербургский государственный университет физической культуры, Санкт-Петербург, 243 с.
14. Рубинштейн, С.Л. (2002), *Основы общей психологии*, Питер, Санкт-Петербург.
15. Якимович, В.С., Кондрашов, А.А. (2003), "Цель физкультурного воспитания – человек культуры", *Теория и практика физической культуры*, № 2, С. 6-9.
16. Antala, V. (2012), "The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools", *Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio: proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress (17-19 May 2012)*, extra issue of Sport and science, Staff, P., Gashev, D., Dasheva, S. (ed.), Videnova, National Sport Academi "Vassil Leski", Sofia,

pp. 167-169.

17. Abraham, W.T., Gramer, R.E., Fernandes, A.M. & Mahler, E. (2001-2002), "Infidelity, race and gender. An evolutionary on asymmetries in subjective distress to violations – of – trust", *Current Psychology*, Vol. 20, No. 4, pp. 337-348.

18. Malai, L.Yu., Ramashov, N.R., Nazarova, A.M. & Barbanova, N.V. (2013), "Optimization of Physical Culture and Sport Faculty's Students of Y.A. Buketov Karaganda State University", *Olimpik Sports and Sport for All: proceeding of 17th International Scientific Congress (Beijing, China, 2nd-6th, June, 2013)*, International Association of Universities of Physical Education and Sport, Beijing, pp. 170-171.

19. Krutsevych, T.Yu. & Marchenko, O.Yu. (2018), "Age Differenced of Self-esteem of Physical Self at School. Gender Aspects", *Physical education, sports and health culture in modern society*, No. 3, pp. 112-116

20. Первый элитный блог "Нет Ничего Невозможного" (2018), "Потребность в достижениях и ее влияние на успех", режим доступа: <https://berichnow.ru/uspeh-2/potrebност-v-dostizheniyah-i-ee-vliyanie-na-uspeh> (доступный на 30.06.2018)

Стаття надійшла до редакції: 11.07.2018 р.

Опубліковано: 31.08.2018 р.

Аннотация. Татьяна Круцевич, Оксана Марченко. Особенности влияния психологических характеристик юношей и девушек разных возрастных групп на формирование потребности в достижении успеха. В статье рассмотрены аспекты гендерного подхода в физическом воспитании школьников. **Цель:** изучение влияния психологических характеристик личности школьников различных возрастных групп на формирование потребности в достижении. **Материал и методы:** исследование проводилось с контингентом школьников 3–11 классов. Общее количество респондентов составило 628 человек (юношей – 282; девушек – 346), из которых 126 респондентов (97 юношей и 29 девушки) занимаются определенным видом спорта. Было использовано стандартизированное тестирование по методике С. Вем "Маскулинность – фемининность", тест и опросник Ю. М. Орлова "Потребность в достижениях", методы математической статистики. **Результаты:** изучен уровень потребности в достижении успеха школьников разных возрастных групп, проведено определение гендерного типа личности респондентов. Определена взаимосвязь между уровнем потребности в достижении успеха школьников и особенностями их психологического пола. **Выводы:** выявлены различия в уровнях потребности в достижении успеха юношей и девушек разных возрастных групп, которые занимаются и не занимаются спортом. Показана необходимость рассмотрения гендерного подхода в воспитании не с точки зрения гендерной политики предоставления равных прав мужчин и женщин, а с точки зрения изучения их психосоциальных особенностей для создания адекватных организационно-методических условий в процессе физического воспитания.

Ключевые слова: школьники, юноши, девушки, физическое воспитание, гендерные различия, маскулинность, фемининность, андрогинность, потребность в достижении.

Abstract. Tetiana Krutsevych & Oksana Marchenko. Peculiarities of the influence of psychological characteristics of boys and girls of different age groups on the formation of the need for achieving success. In the article aspects of the gender approach in physical education of schoolchildren are considered. **Purpose:** studying the influence of the psychological characteristics of the personality of schoolchildren of different age groups on the formation of the need to achievements. **Materials & Methods:** the study was conducted with a contingent of schoolchildren of grades 3–11. The total number of respondents was 628 people (young men – 282, girls – 346), of which 126 respondents (97 boys and 29 girls) are engaged in a certain sport. Standardized testing using S. Bem's method "Masculinity – Femininity" was used, a test and a questionnaire by Yu. M. Orlov "Need for Achievements", methods of mathematical statistics. **Results:** level of the need to achieve the success of schoolchildren of different age groups was studied, the gender type of the respondents' personality was determined. The relationship between the level of the need to achieve the success of schoolchildren and the features of their psychological sex was determined. **Conclusion:** differences in the levels of the need to achieve success for boys and girls of different age groups, who are engaged and do not go in for sports, are revealed. It is shown that it is necessary to consider the gender approach in education not from the point of view of a gender policy providing equal rights for men and women, but from the point of view of studying their psychosocial characteristics for creating adequate organizational and methodological conditions in the process of physical education.

Keywords: schoolchildren, boys, girls, physical education, gender differences, masculinity, femininity, androgyny, the need to achieve.

References

1. Aheieva, V.P., Kobelianska, L.S. & Skoryk, M.M. (red.) (2004), *Osnovy teorii henderu* [Fundamentals of the Theory of Gender], K. I. S., Kyiv. (in Ukr.)
2. Bem, S. (2004), *Linzy gendera: Transformatsiya vzglyada na problemu pervenstva polov* [Lenses of gender: Transformation of the view on the problem of the primacy of the sexes], Moscow. (in Russ.)
3. Bern, Sh. (2001), *Gendernaya psikhologiya* [Gender psychology], proym-YeVROZNAK, SPb. (in Russ.)
4. Groshev, I.V. (2003), "Sexual Characteristics of Personality as the Basis of Individual Psychological Differences", *Sotsialnaya psikhologiya XXI stoletiya. In 2 volumes. T. 1, Kozlova, V.V. (red.)*, Yaroslavl, pp. 189-191. (in Russ.)
5. Ilin, Ye.P. (2007), *Differentsialnaya psikhologiya muzhchiny i zhenshchiny* [Differential psychology of man and woman], Piter, SPb. (in Russ.)
6. Karavaeva, Ye.L., Sakhaev, B.T. & Bozteeva, S.Zh. (2007), "Psychological and pedagogical support of gender development of youth", *Teoriya i metodika fizicheskoy kultury*, No. 2, pp. 101-106. (in Russ.)
7. Krutsevich, T.Yu. & Marchenko, O.Yu. (2016), "Problems of gender campaign in physical education", *Materials of the International Scientific Congress "Sport. Olympism. Health" (Kishenev, October 5-8, 2016)*, State University of Physical Culture and Sports, Kishenev, Tom 1, pp. 233-240. (in Russ.)
8. Krutsevych, T.Yu., Marchenko, O.Yu. & Zakharchenko, M.O. (2017), "Taking into account the gender approach in the process of physical education classes for student youth", *International scientific and practical conference "Physical culture and sport: experience and perspectives"*, Yu. Fedkovych Chernivtsi National University, March (43.1), *Molodyi vchenyi*, No. 3.1, pp.180-183 (in Ukr.)
9. Krutsevych, T.Yu. & Panhelova, N. (2017), "Physical education as a social phenomenon", *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannia*, Olimp. I-ra, Kyiv, T. 1, pp. 40-58. (in Ukr.)
10. Marchenko, O.Yu. (2014), "Peculiarities of gender identity among schoolchildren of all ages", *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biolozhichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, No. 1, pp. 37-41. (in Ukr.)
11. Milyakova, Ye. (2016), *Psikhosotsialnaya adaptatsiya lichnosti devochki-podrostka v sisteme adekvatnogo potrebnostno – motivatsionnogo soderzhaniya fizicheskoy kultury: dissertatsiya* [Psychosocial adaptation of the teenage girl's personality in the system of adequate demand-motivational content of physical culture: thesis], Kishenev State Institute of Physical Culture, Kishenev, 268 p. (in Russ.)
12. Orlov, Yu.M. (1976), "The Needs and Motives of the Academic Activity of Students at a Medical School", *Problemi optimizatsii uchebnogo protsessa*, MMI them I.M. Sechenov, Moscow. (in Russ.)
13. Rodomanova, S.S. (2007), *Sotsialno-pedagogicheskie problemy gendernykh otnosheniy v sporte: dissertatsiya* [Socio-pedagogical

problems of gender relations in sport: the thesis], St. Petersburg State University of Physical Culture, Sankt-Peterburg, 243 p. (in Russ.)

14. Rubinshteyn, S.L. (2002), *Osnovy obshchey psikhologii* [Foundations of General Psychologists], Piter, Sankt-Peterburg. (in Russ.)

15. Yakimovich, V.S. & Kondrashov, A.A. (2003), "The Purpose of Physical Education is a Man of Culture", *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*, No. 2, pp. 6-9. (in Russ.)

16. Antala, B. (2012), "The impact of coeducational physical education to the class climate at secondary schools", *Olimpik Sports and Sport for All. Sport, Street, Adaptatio: proceeding book of XVI International Scientific Congress and VI International Scientific Congress (17-19 May 2012)*, extra issue of Sport and science, Staff, P., Gashev, D., Dasheva, S. (ed.), Videnova, National Sport Academi "Vassil Leski", Sofia, pp. 167-169.

17. Abraham, W.T., Gramer, R.E., Fernandes, A.M. & Mahler, E. (2001-2002), "Infidelity, race and gender. An evolutionary on asymmetries in subjective distress to violations – of – trust", *Current Psychology*, Vol. 20, No. 4, pp. 337-348.

18. Malai, L.Yu., Ramashov, N.R., Nazarova, A.M. & Barbanova, N.V. (2013), "Optimization of Physical Culture and Sport Faculty's Students of Y.A. Buketov Karaganda State University", *Olimpik Sports and Sport for All: proceeding of 17th International Scientific Congress (Beijing, China, 2nd-6th, June, 2013)*, International Association of Universities of Physical Education and Sport, Beijing, pp. 170-171.

19. Krutsevych, T.Yu. & Marchenko, O.Yu. (2018), "Age Differenced of Self-esteem of Physical Self at School. Gender Aspects", *Physical education, sports and health culture in modern society*, No. 3, pp. 112-116

20. Первый элитный блог "Нет Ничего Невозможного" (2018), "Потребность в достижениях и ее влияние на успех", режим доступа: <https://berichnow.ru/uspeh-2/potrebnost-v-dostizheniyah-i-ee-vliyanie-na-uspeh> (доступний на 30.06.2018) (in Russ.)

Received: 11.07.2018.

Published: 31.08.2018.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Круцевич Тетяна Юрїївна: д. фіз. вих., професор; Національний університет фізичної культури і спорту України, вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна.

Круцевич Татьяна Юрьевна: д. физ. восп., професор; Национальный университет физической культуры и спорта Украины: ул. Физкультуры, 1, Киев, 03150, Украина.

Tetiana Krutsevych: Doctor of Science (Physical Education and Sport), Professor; National University of Physical Education and Sport of Ukraine, 1 Phizkultury Street, Kiev, 03150, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-4901-6148

E-mail: tmfv@ukr.net

Марченко Оксана: к. фіз. вих., доцент; Національний університет фізичної культури і спорту України, вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна.

Марченко Оксана: к. физ. восп., доцент; Национальный университет физической культуры и спорта Украины: ул. Физкультуры, 1, Киев, 03150, Украина.

Oksana Marchenko: PhD (Physical Education and Sport), Associate Professor; National University of Physical Education and Sport of Ukraine, 1 Phizkultury Street, Kiev, 03150, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-2902-5960

E-mail: o.mar4enko17@gmail.com